

การพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกร ที่เป็นสมาชิกกองทุน ฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดสมุทรปราการ¹ Development of a Remedial Model for Members of Farmer Reconstruction and Development Fund, Samutprakarn Province¹

ทศพล วิชัยดิษฐ์^{2*} (Tosaphol Wichaidist)^{2*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์การฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร บัณฑิตศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร และเพื่อพัฒนารูปแบบการ ฟื้นฟูเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยลักษณะแบบผสม โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบกัน ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก ประชุม สันทนาการกลุ่ม ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เฉพาะเจาะจงตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ สมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรที่ได้รับการจัดการหนี้แล้ว จำนวน 179 คน คณะอนุกรรมการจังหวัด 10 คน ผู้เชี่ยวชาญ 7 คน นำข้อมูลภาคสนามมาทำการ สังเคราะห์นำเสนอข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการณ์การฟื้นฟูเกษตรกรของกองทุนยังไม่ประสบผล สำเร็จ ในขณะที่รัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกร ที่เป็นสมาชิกกองทุน ฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดสมุทรปราการ

²นักศึกษาระดับปริญญาเอก, สาขาวิชาการจัดการเพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ ราชนครินทร์ ฉะเชิงเทรา 24000, อีเมล : twichaidist@gmail.com

¹This article submitted in partial of the dissertation entitled “Development of a Remedial Model for Members of Farmer Reconstruction and Development Fund, Samutprakarn Province”

²Doctoral Student, Doctor of Philosophy Program in Management for Development, Rajabhat Rajanagarin University 24000 : E-mail : twichaidist@gmail.com

*Corresponding author : E-mail address : twichaidist@gmail.com

(Received : July 28, 2018 ; Revised : December 8, 2018 ; Accepted : January 22, 2019)

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คือ นโยบายของรัฐละเลยภารกิจฟื้นฟู การบริหารงานของกองทุนมีอาจจัดการได้ตามแผน และกระบวนการเกษตรลดลงอย่างรวดเร็วทั้งพื้นที่และวิถีเกษตร 3) รูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกร คือ รูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรแบบพลวัต ซึ่งเป็นข้อค้นพบหรือองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผ่านการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว

คำสำคัญ : กองทุนฟื้นฟูเกษตรกร, การฟื้นฟู, การฟื้นฟูเกษตรกร

Abstract

This research aims to study the situation of farmers' rehabilitation and development. To study factors influencing farmers' rehabilitation and development. And to develop the pattern of restoration of farmers who are members of the Samutprakarn Farmers Revitalization Fund. Mixed-type research Using quantitative research and qualitative research together. Collect data by questionnaire. In-depth interviews, a meeting, and discussion groups. Study of specific samples based on research objectives were 179 members of the Provincial Fund for Reconstruction and Development that have been already managed their debts, 10 sub-committees and 7 experts. It brings field data to synthesize and content presentation.

The research found that: 1) The condition of the farmers' rehabilitation was not successful. While the state has no concrete policy to solve the problem of farmers. 2) Factors influencing the rehabilitation and development of the farmers are the state policy of neglecting the rehabilitate mission. Fund Management cannot be managed as planned. And the agricultural process is rapidly decreasing in both of agricultural area and path lives. 3) Farmer revival patterns. This is a model of revival of farmers is a dynamic. Which is the discovery or new knowledge gained from the research. By expert assessment.

Keywords : Recovery, Agricultural, Farmer's Pattern, Farmers Restoration

บทนำ

นโยบายส่งเสริมการเกษตรของรัฐตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา มุ่งเน้นให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิต จากการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนมาเป็นเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว ผลิตเพื่อขาย เน้นการส่งออก ในขณะที่รัฐพัฒนาประเทศบนเส้นทางการพัฒนาประเทศ ที่เกะอึงกระแสเสรีทุนนิยม มุ่งเน้นเปิดประเทศสู่การเปิดตลาดเสรีและเข้าสู่การแข่งขันของตลาดโลก เศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลง จนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจไทยปี 2540 หรือวิกฤติต้มยำกุ้ง ความผิดพลาดนโยบายของรัฐ ทำให้เกษตรกรรับความเสียหายเพียงลำพัง ก่อให้เกิดหนี้สินครัวเรือนภาคเกษตรกรอย่างมากมาย กลายเป็นมูลเหตุสำคัญที่นำมาสู่การผลักดันเรียกร้องให้รัฐกำหนดนโยบาย เพื่อแก้ไขปัญหาภาคเกษตรอย่างจริงจัง เกษตรกรทุกกลุ่ม ทุกเครือข่ายที่มีการเคลื่อนไหว เรียกร้องและต่อสู้กับรัฐ เกิดการรวมตัวกันจนตกผลึกทางความคิด ผลักดันเรียกร้องให้เกิดกฎหมายของเกษตรกรขึ้นมา จึงมีพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542³ เป็นกฎหมายภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมาก ทั้งในเนื้อหาและสาระ เพื่อแก้ไขปัญหาเกษตรกร

จังหวัดสมุทรปราการ ประชากรโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างอันเกี่ยวเนื่องกับภาคอุตสาหกรรม ด้วยจังหวัดสมุทรปราการถูกจัดเป็นเมืองอุตสาหกรรม ซึ่งมีรายได้จากภาษี 1 ใน 3 ของภาคอุตสาหกรรมทั่วประเทศ ส่งผลให้วิถีเกษตรกรรมลดลงอย่างรวดเร็ว เกษตรกรได้กลายสภาพเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม พื้นที่เกษตรกรรม ก็ถูกกลืนด้วยโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งพื้นที่และวิถีเกษตร รวมทั้งการดำรงชีพของเกษตรกรสมาชิกได้เปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่การกู้หนี้ยืมสิน และไม่สามารถชำระหนี้ได้ ก่อให้เกิดหนี้สินล้นพ้นตัว หนี้สินระดับครอบครัวเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น จังหวัดสมุทรปราการมีสมาชิกเกษตรกรรวม 91 องค์กรได้ขึ้นทะเบียนหนี้ไว้จำนวน 674 ราย มีมูลหนี้จำนวน 177,316,493.40 บาท และสำนักงานได้เข้าดำเนินการจัดการหนี้ให้เกษตรกรสมาชิกทั้งหมด 179 ราย รวมเป็นเงิน 21,630,938.27 บาท⁴ ซึ่งต้องเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูตามกฎหมาย แต่เกษตรกรสมาชิกกองทุนฯ ยังไม่ได้รับการดำเนินการ ให้เป็นไปตามกฎหมาย ผู้วิจัยเป็นหัวหน้าสำนักงานกองทุน

³ พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544.

⁴ สำนักงานกองทุนฟื้นฟู และพัฒนาเกษตรกรสาขาจังหวัดสมุทรปราการ. (2558). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี.

มีหน้าที่ในการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรและจัดการหนี้ของเกษตรกร ในจังหวัดสมุทรปราการตามกฎหมาย จึงจำเป็นต้องหารูปแบบการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรที่มีความเหมาะสมและสอดคล้อง กับความเป็นจริงของเกษตรกรสมาชิก ในบริบทของจังหวัดสมุทรปราการ

บททวนวรรณกรรม

เพื่อให้กรอบแนวคิดของการวิจัยครั้งนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มีเหตุผลมากที่สุด ผู้ศึกษาวิจัยจึงใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการมีส่วนร่วม และการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตามกฎหมายกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เป็นหัวข้อสำคัญในการศึกษาวิจัยและประเมินผลครั้งนี้ ซึ่งในงานวิจัยนี้จะใช้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นที่เกษตรกรสมาชิกของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เป็นเป้าหมายและศูนย์กลางของการพัฒนา โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรท้องถิ่น เกษตรกรมีสิทธิและอำนาจในการจัดการกับทรัพยากรของตนเอง ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม เพื่อจัดกระบวนการ ระบบ ประสิทธิภาพการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำเกษตรกรรมที่เหมาะสม แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม โดยเห็นว่าโครงสร้างของสังคมกำหนดการกระทำของมนุษย์ สังคมทั้งหมดเป็นระบบหนึ่งที่แต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน อย่างเป็นเหตุเป็นผล สังคมประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบ แต่ละระบบจะทำหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป ทฤษฎีความต้องการในงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อสร้างแรงจูงใจและตอบสนองความต้องการโดยเน้นความต้องการที่เกิดจากความขาดแคลน (deficiency needs) ส่วนทฤษฎีพึ่งพา คือจุดมุ่งหมายของการพัฒนาสำหรับประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งการพัฒนาไม่อาจใช้วิธีการแบบตะวันตก เน้นการกระจายของความเจริญ เน้นการพึ่งตนเองในระดับบุคคลและชุมชน โดยแนวคิดการพึ่งตนเองเป็นกรอบคิดของเกษตรกร ซึ่งผู้วิจัยจะนำทฤษฎีนี้มาวิเคราะห์สภาพการการฟื้นฟูเกษตรกร การทำเกษตรกรรมที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรที่ได้กำหนดไว้ใน มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 ผู้วิจัยนำมาเพื่อ

ใช้เป็นกรอบในการพิจารณาผลจากกระบวนการเรียนรู้ ผูกอบรม เพื่อการฟื้นฟูเกษตรกร เข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานและหรือนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การเข้าร่วมโครงการ กิจกรรมกลุ่ม การดำเนินการและผลผลิต นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรและผู้วิจัย นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการดำเนินการวิจัย เพราะเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ จนถึงระดับรัฐ เป็นการพัฒนาอย่างมีขั้นตอน มั่นคง ไม่ก้าวกระโดด เป็นแนวทางและหลักคิดที่สำคัญที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านในชนบทไทย จึงศึกษาพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตของเกษตรกรโดยใช้ “ภูมิคุ้มกัน” และ “ความรู้” ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาในด้านต่าง ๆ ตามแนวการฟื้นฟูเกษตรกรของกองทุนฟื้นฟู

เครื่องมือวิจัยและวิธีการศึกษา

เป็นการวิจัยลักษณะแบบผสม โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบกัน ดำเนินการเก็บข้อมูลเป็นการเลือกเขตพื้นที่แบบเจาะจง จังหวัดสมุทรปราการ ด้วยแบบสอบถามที่พัฒนาจนมีคุณภาพสูง กับสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรที่ได้รับการจัดการหนี้แล้ว จำนวน 179 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย⁵ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ⁶ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เกษตรกรสมาชิกจำนวน 3 ตัวอย่าง คัดเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากคุณสมบัติเป็นเกษตรกรสมาชิกกองทุนฟื้นฟู เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ไม่เคยผิมนัดการชำระหนี้โดยพิจารณาตามลักษณะการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกร และพฤติกรรมความสามารถ ในการชำระหนี้คืนแก่กองทุน ซึ่งได้แสดงให้เห็นวิธีการปรับตัวเมื่อต้องเผชิญภาวะหนี้ ประชุม/สัมมนาคณะอนุกรรมการจังหวัด 10 คน จัดเวทีกลุ่มสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 7 คน เพื่อมุ่งเน้นในการหาข้อเท็จจริงและพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกร เก็บรวบรวมข้อมูล ปฏิบัติการภาคสนาม โดย 5 วิธีการ คือ การศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก สัมมนา

⁵ พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2531). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : แมส พับลิชชิง จำกัด.

⁶ ชาย โพลีธิดา. (2556). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

การสนทนากลุ่ม การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล ตรวจสอบความครบถ้วนของคุณภาพข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ดำเนินการใน 2 วิธีการ คือ 1) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล 2) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลอธิบายด้วยสถิติบรรยาย ในการคำนวณเป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติบางตัว เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ และการแยกแยะตัวแปรต่างๆ ตามที่ต้องการ โดยกำหนดความเชื่อมั่นไว้ที่ 95% หรือระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม การจัดเวที การประชุม/สัมมนา ใช้การวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เป็นข้อความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ที่เชื่อมโยงกัน สามารถอธิบายพฤติกรรมที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมได้ชัดเจน

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาพบว่า มีเกษตรกรสมาชิกที่ตอบแบบสอบถาม 179 คนเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง เป็นเกษตรกรที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไปมากที่สุดจำนวน 69 คนคิดเป็นร้อยละ 38.5 เป็นเกษตรกรที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มากที่สุดจำนวน 107 คนคิดเป็นร้อยละ 59.8 เกษตรกรมีอาชีพหลัก (เกษตรกรกรรม) อย่างเดียวมากกว่าเกษตรกรที่มีทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริมหรือมีสองอาชีพจำนวน 123 คนคิดเป็นร้อยละ 68.7 เกษตรกรโดยส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือน (แรงงาน) ช่วงระหว่าง 3-4 คน จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 พบค่าความสัมพันธ์ที่มีนัยทางสถิติหนึ่งชุดคือ ค่าความสัมพันธ์ระหว่างการมีอาชีพหลัก/อาชีพเสริม กับการมีรายได้เฉลี่ยคนละ/เดือน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.002 แสดงให้เห็นว่าการประกอบอาชีพหลักหรือประกอบอาชีพเสริมที่หลากหลายมีผลต่อรายได้ของเกษตรกร

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ความเห็นของเกษตรกรสมาชิกด้านการจัดการ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ($\bar{x}$ =3.45) อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง พบว่าถ้าหากนำเอาข้อมูลประชากรที่เป็นค่าร้อยละ ข้อความเห็นระดับน้อย จำนวน 53 คนร้อยละ 29.6 และข้อความเห็นระดับปานกลางจำนวน 53 คนร้อยละ 29.6 รวมเข้าด้วยกัน จะมีข้อมูลประชากรให้ความเห็นจำนวน 106 คนคิดเป็นร้อยละ 59.2 เมื่อพิจารณา กับจำนวนประชากรทั้งหมด 179 คน เป็นความเห็นเกษตรกรมากกว่ากึ่งหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าเกษตรกร มีทัศนคติไม่พึงพอใจการจัดโครงสร้างองค์กรและบุคลากรของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรและเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของกองทุน และความเห็นของเกษตรกรสมาชิกด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ($\bar{x}$ = 3.71) อยู่ในเกณฑ์สูง พบว่าถ้าหากนำเอาข้อมูลประชากรที่เป็นค่าร้อยละ ข้อความเห็นระดับปานกลาง จำนวน 54 คน ร้อยละ 30.2 ความเห็นระดับน้อย จำนวน 17 คน ร้อยละ 9.3 และความเห็นระดับน้อยที่สุด จำนวน 25 คน ร้อยละ 14.0 รวมเข้าด้วยกันจะมีข้อมูลประชากรของเกษตรกรให้ความเห็นจำนวน 96 คน ร้อยละ 53.5 เมื่อพิจารณากับจำนวนประชากรทั้งหมด 179 คน เป็นความเห็นเกษตรกรมากกว่ากึ่งหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรสมาชิก ยังไม่มีพฤติกรรมลด ละ เลิก การใช้สารเคมีอยู่เป็นจำนวนมาก และเมื่อพิจารณาจากคำถามปลายเปิด สะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง ควรได้รับการศึกษาเรียนรู้ ด้านต่าง ๆ การขาดองค์ความรู้ทำให้เกษตรกรเกิดภาวะหนี้สินตามมา เกษตรกรยังมีความหวังและยังมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมกับกองทุนฟื้นฟู การกิจการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรที่ผ่านมา ยังดำเนินการด้านการฟื้นฟูอาชีพให้แก่เกษตรกรไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรหรืออาชีพที่แท้จริงของเกษตรกร และต้องมีการสนับสนุนองค์กรเกษตรกรให้เต็มศักยภาพและพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง นโยบายและงบประมาณจะต้องชัดเจนและต่อเนื่อง

จากการสังเคราะห์บทสัมภาษณ์ กลุ่มเกษตรกรสมาชิกมุ่งเน้นต้องการได้รับการบริการด้านการจัดการหนี้จากกองทุน (ปริศนา นกขมัน(ผู้ให้สัมภาษณ์). ทศพล วิชัยดิษฐ์ (สัมภาษณ์). ที่กลุ่มคลองสวนพัฒนาเกษตรกร บ้านตะวันใหม่ ต.คลองสวน อ.บางบ่อ จ.สมุทรปราการ เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2561) ก่อนด้านการฟื้นฟูเกษตรกร เพราะจะได้คลายความกังวลจากการเป็นหนี้ ดอกเบี้ย การทวงถาม

และบังคับคดีตามกฎหมาย เสมือนได้รับการรักษาพยาบาลจนผ่านเส้นวิกฤตของชีวิต รอคอบำบัดฟื้นฟูร่างกายไปต่อสู้กับชะตาชีวิตต่อไป เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุ มีการศึกษาค่อนข้างน้อยแต่ยังอาศัยแรงงานของตนเอง ลงมือทำเอง พึ่งตนเองเป็นหลัก ในกระบวนการผลิต และยังพบว่ามีข้อดี คือมีลูก ๆ มาช่วยเป็นแรงงานเพิ่ม ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาสืบทอดต่อกันระหว่างพ่อ แม่ ลูกแบบคุุณพักลักจำ การเรียนรู้ด้วยตนเองลองผิดลองถูกย่อมสร้างปัญญาขึ้นนอกห้องเรียน เป็นประสบการณ์ที่ต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหลักประกันว่ายังมีเกษตรกรรุ่นใหม่ อาชีพเกษตรกรมยังไม่ขาดผู้สืบทอด ซึ่งสอดคล้องกับหลักภูมิคุ้มกันที่ดี แต่ต้องมีรายได้หลากหลาย วิธีการซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์ที่หลากหลายสอดคล้องกับหลักองค์ความรู้ที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

และข้อเสนอผ่านเวทีประชุมสัมมนาของผู้แทนเกษตรกรและคณะอนุกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดสมุทรปราการ สังเคราะห์ได้ว่า มีรูปแบบมิติหรือปัจจัยสี่ด้าน คือมิติ/ปัจจัยการผลิต ปัจจัยการผลิตพื้นฐานที่ดิน แรงงาน ทุน เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ครอบครองปัจจัยการผลิตของตนเอง หรือพูดอีกนัยยะหนึ่งคือเกษตรกรไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทางด้านปัจจัยการผลิต มิติ/ปัจจัยนโยบายแห่งรัฐ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายการเมือง ความมั่นคงหรือนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ล้วนแต่ส่งผลกระทบอย่างมากทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม มิติ/ปัจจัยทางสังคม วิถีเกษตรกรรมลดลงอย่างรวดเร็ว เกษตรกรได้กลายสภาพเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม พื้นที่เกษตรกรรมก็ถูกกลืนด้วยโรงงาน อุตสาหกรรม ทั้งพื้นที่และวิถีเกษตร มิติ/ปัจจัยองค์ความรู้ การขาดองค์ความรู้ทำให้เกษตรกรเกิดภาวะหนี้สินตามมา เกษตรกรยังมีความหวังและยังมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมกับกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ที่ต้องดำเนินไปพร้อมกันเพื่อร่วมสร้าง นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเกษตรกร ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดและความทันสมัย และจากเวทีสนทนากลุ่มสังเคราะห์ได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสภาพการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรก็คือ นโยบายของรัฐ โดยเฉพาะรัฐเผด็จการได้ใช้อำนาจเข้ามามีครอบงำด้วยระบบราชการเต็มรูปแบบ และกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรถูกภาครัฐทำลายรากขององค์กร การฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรขาดความต่อเนื่องและเป็นอิสระ

โดยเนื้อหาสาระเดิมที่บริสุทธิ์ในสมัยประชาธิปไตย สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้โดยตรงตามความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง ได้ถูกดัดแปลงเสริมแต่งตลอดจนปนเปื้อนกับข้อปฏิบัติแบบราชการ หรือผันแปรในด้านเหตุอื่น ๆ จนผิดเพี้ยนไปจากเดิมจากสภาพการณ์กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรและสภาพการณ์จังหวัดสมุทรปราการรวมทั้งนโยบายแห่งรัฐ รูปแบบการฟื้นฟูในเวทีการสนทนากลุ่มสรุปเป็นรูปแบบฟื้นฟูบูรณาการนโยบายทางการเมือง โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมองค์กร แนวคิดการฟื้นฟู ที่มีความสัมพันธ์กันและนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ เป็นรูปแบบการฟื้นฟูองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถตอบคำถามจากการวิจัยได้ โดยมีเนื้อหาจากการสังเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. สภาพการณ์การฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดสมุทรปราการเป็นอย่างไร

1.1 สภาพการณ์การฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ดำเนินการด้านการฟื้นฟูอาชีพให้แก่เกษตรกรไม่ประสบผลสำเร็จ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ยังไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรหรืออาชีพที่แท้จริงของเกษตรกร เกษตรกรยังไม่สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ไม่มีกิจกรรมเกษตรที่ผลิตตามแนวทางเกษตรกรยั่งยืน และขาดองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาเกษตรกร เกษตรกรสมาชิกของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรไม่มีการทำบัญชีครัวเรือนหรือบัญชีฟาร์ม ขาดการสรุปบทเรียนของการเป็นหนี้ ในขณะที่รัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรม ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินและเศรษฐกิจของเกษตรกร

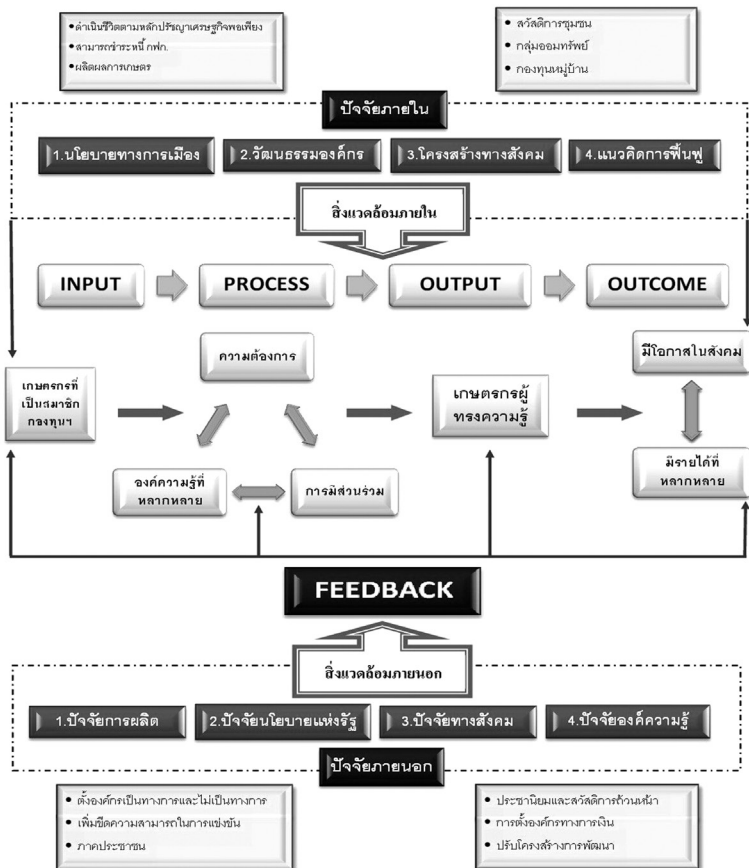
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดสมุทรปราการมีอย่างไร

2.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คือ นโยบายของรัฐบาลเลขาธิการฟื้นฟูเกษตรกร ที่เป็นเจตนารมณ์ดั้งเดิมของกองทุนด้านการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ขาดความต่อเนื่องและเป็นอิสระ โดยเนื้อหาสาระ เจตนารมณ์ดั้งเดิมที่บริสุทธิ์ สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงตามความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง ได้ถูกดัดแปลงเสริมแต่ง ตลอดจนปนเปื้อนกับข้อปฏิบัติแบบราชการ หรือผันแปรในด้านเหตุอื่น ๆ จนผิดเพี้ยนไปจากเดิม แนวคิดแห่งรัฐครอบงำ โดยระบบราชการ

เต็มรูปแบบ ด้วยคำสั่งคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ และออกหลักเกณฑ์ ขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย ส่งผลให้กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ถูกภาครัฐทำลายรากขององค์กร การบริหารงานของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนา เกษตรกร มีอาจจัดการได้ตามแผนภารกิจงานของกองทุน ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ แต่เกษตรกรยังมีความหวังและยังมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรม กับกองทุนฟื้นฟู และปัจจัยทางสังคมภายใต้ระบบทุนนิยม อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบตลาด และความทันสมัย ทำให้ยากสำหรับเกษตรกร ที่จะดำเนินชีวิตในทุกมิติโดยไม่ต้อง พึ่งพาเงินตรา และการเจริญเติบโตอย่างไม่หยุดยั้งของภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้ วิถีเกษตรกรรมลดลงอย่างรวดเร็ว ทั้งพื้นที่และวิถีเกษตร

3. รูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนา เกษตรกรจังหวัด สมุทรปราการควรเป็นอย่างไร

3.1 รูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร จังหวัดสมุทรปราการ คือ รูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรแบบพลวัต ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ปัจจัยภายใน ซึ่งประกอบด้วยนโยบายทางการเมือง วัฒนธรรมองค์กร องค์กรความรู้ แนวคิดการฟื้นฟู และปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยทางสังคม มิติปัจจัย การผลิต นโยบายแห่งรัฐ เป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยภายใน ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ประกอบสร้างเป็นรูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรเชิงระบบ ที่หลากหลายองค์ความรู้ ความต้องการของเกษตรกรที่เกิดจากความขาดแคลน ปัจจัยการผลิต และการมีส่วนร่วมจัดกระบวนการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำ เกษตรกรรมที่เหมาะสม นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเกษตรกร ที่มีผลผลิตเป็นเกษตรกร ผู้ทรงความรู้ ซึ่งจะส่งผลสะท้อนกลับไปสู่ระบบของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผ่านการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว เป็นไป ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 รูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรแบบพลวัต

อภิปรายผล

1) กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรที่ได้จัดตั้งขึ้นมาตามพระราชบัญญัติ เมื่อ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับเดียวที่เกิดจากการเดินขบวน เรียกร้องและร่วมกันลงลายมือชื่อสนับสนุน ของพี่น้องเกษตรกร มีอายุรวมได้ 19 ปีแล้ว ถึงเวลาแล้วที่ต้องปรับปรุงพัฒนาทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็น โครงสร้าง ระบบ งบประมาณ ผู้บริหาร พนักงานและผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ทุกภาคส่วน เพื่อการพัฒนา

ที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง อาชีพเกษตรกรรมจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ต้องมีภูมิคุ้มกันที่ดี องค์ความรู้ที่หลากหลาย อันจะนำไปสู่ช่องทางรายได้ที่หลากหลาย นอกจากอาชีพหลัก ซึ่งมีประชาชนหรือเกษตรกรเป็นเป้าหมาย และศูนย์กลางของการพัฒนา สนองความต้องการของท้องถิ่น ตามแนวคิดพัฒนาที่ยั่งยืนและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่กำหนดให้คนเป็นศูนย์กลาง ในการพัฒนา ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน สังคมและประเทศชาติ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาและเป้าหมาย ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ให้เกิดการปฏิบัติในทุกระดับและในแต่ละด้าน อย่างสอดคล้องกัน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12⁷

2) เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการระหว่างที่ยังทำการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ มาสู่กระบวนการผลิตแบบเพื่อขาย ภายใต้ระบบทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ได้เกิดโครงสร้างรายได้หรือช่องทางรายได้อย่างมากมายในกระบวนการผลิตให้กับกลุ่มทุน พ่อค้าที่หลากหลาย หรืออาจเรียกว่าโครงสร้างต้นทุนการผลิต เช่น กรณีปัจจัยที่ดิน เมื่อเกษตรกรมีทุนการผลิตที่ไม่เพียงพอ ในกระบวนการผลิตแบบเพื่อขาย เกษตรกรจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เกษตรกรต้องไปสู่กระบวนการขอสินเชื่อ นำที่ดินไปค้ำประกันและต้องจ่ายค่าดอกเบี้ย ปัจจัยการผลิตที่เคยครอบครองไว้ จะต้องมียอดต้นทุนค่าดอกเบี้ยเงินกู้ หรือกรณีการเช่าที่ดิน เกษตรกรก็มีต้นทุนคือค่าเช่าที่ ปัจจัยกระบวนการผลิตอื่นๆ เช่น เมล็ดพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ ปุ๋ย ยาอาหารและสารเคมี กำจัดศัตรูพืชและวัชพืช รวมทั้งวัคซีน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นต้นทุนการผลิตของเกษตรกรในแง่ของปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนการผลิต เช่นโครงสร้างแรงงาน (การผลิต) โครงสร้างค่าแรง (ค่าจ้าง) ในแทบทุกกระบวนการผลิต ตั้งแต่ ไถหว่าน ปักดำ ฉีดยาใส่ปุ๋ย เก็บเกี่ยว ฯลฯ จนถึงการนำผลผลิตทางการเกษตรไปขาย ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการผลิต มีการจ้างแรงงานเกิดขึ้น ควบคู่ไปกับกระบวนการผลิต เกษตรกรจึงมีต้นทุนด้านแรงงานอีกด้วย และการบริหารจัดการน้ำในกระบวนการผลิต เพื่อใช้ทำการเกษตรกรรมนั้น ต้องสูบน้ำใส่พื้นที่การผลิต จึงมีค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าไฟฟ้า เกษตรกรจึงมีต้นทุนจากกระบวนการผลิตมากมาย เป็นรายได้หรือมูลค่าส่วนเกิน (Surplus) ทางเศรษฐศาสตร์ที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการผลิต ซึ่งเป็นรายได้ของกลุ่มทุน

⁷ ราชกิจจานุเบกษา. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2565). กรุงเทพฯ . (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 133 ตอนที่ 115 ก. วันที่ 29 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2559).

พ่อค้า ตามแนวคิดหลักในบทวิจารณ์เศรษฐศาสตร์การเมืองของคาร์ล มาร์กซ ตามทฤษฎีมูลค่าแรงงาน⁸ (Labour Theory of Value) ของมาร์กซนั้น มูลค่าส่วนเกิน จะเท่ากับมูลค่าแรงงานที่ถูกสร้างขึ้นมา เกินไปจากต้นทุนที่ตัวแรงงานได้รับ เป็นวิธีของนายทุนที่จะแสวงหากำไรจากการขายสินค้า หมายถึงผลกำไรหรือผลตอบแทนจากการผลิตที่ได้ลงทุนไปนั้น คือมูลค่าทุนที่เพิ่มขึ้นตามทฤษฎีมูลค่าของมาร์กซ ในทางกลับกัน มูลค่าส่วนเกินนี้คือต้นทุนการผลิต รายจ่ายหรือปัจจัยทุนการผลิตที่เกษตรกรมีโอกาสควบคุมได้ หากเกษตรกรลดปัจจัยทุนการผลิตหรือต้นทุนการผลิตได้ ก็จะทำให้ โครงสร้างต้นทุนการผลิตของเกษตรกรน้อยลง มีกำไรเพิ่มขึ้นหรือใช้ทุนในการผลิตน้อยลง เท่ากับลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ หรืออาจเรียกว่าเปลี่ยนวิกฤติโครงสร้างต้นทุนการผลิต เป็นรายได้ เป็นช่องทางในการขยายโอกาสในระบบกสิกรรม เปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3) จากข้อมูลสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า มีความเห็นเกษตรกรมากกว่า กึ่งหนึ่ง ยังมีพฤติกรรม ไม่ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี อยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น ประเด็นนี้ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ควรต้องพัฒนาเกษตรกร เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ ในการลด ละ เลิก การใช้สารเคมี ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรและแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และยังสะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรยังต้องพึ่งพาระบบปัจจัยกระบวนการผลิตซึ่งเป็นต้นทุนการผลิต ซึ่งอยู่ในมือของพ่อค้าหรือนายทุนระบบการค้าเสรี มีทั้ง ยา ปุ๋ย สารเคมีทั้งหลาย ล้วนนำเข้า มา จึงหมายถึงเศรษฐกิจหรือรายได้ของทุนต่างชาติ ซึ่งประเทศไทยอันเป็นประเทศกำลังพัฒนายังต้องพึ่งพาสินค้าของประเทศอุตสาหกรรมนิยม ตามแนวคิดทฤษฎีพึ่งพา⁹ สะท้อนถึงระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยยังเป็นการพัฒนาที่ต้องพึ่งพาเศรษฐกิจโลกหรือตลาดการค้าสำคัญๆ เช่นกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหญ่ 7 ชาติ (จี7) การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ถึงฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) ได้เน้นที่จะให้ไทย มีการส่งเสริมการผลิตภาคอุตสาหกรรมเพื่อทดแทน การนำเข้า (Import Substitution) แผนพัฒนาฯในฉบับต่อๆ มา ได้เน้นที่จะ

⁸ Karl Marx . (1981). ใน Capital : Volume III (Pelican Books).

⁹ ปฐมทัศน์ บรรณเลิศ. (2557). ทฤษฎีพึ่งพา. เอกสารการสอนวิชาบริหารการพัฒนา. สำนักวิจัยบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย .

ให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialize Countries : NICs) ผลิตสินค้าเพื่อส่งออก (Export Oriented) สัดส่วนมูลค่าการค้าระหว่างประเทศเฉลี่ย 15 ปีที่ผ่านมา มีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 60 ของผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ ขณะที่การผลิตภาคเกษตรกรรมได้ลดความสำคัญลงไป แต่ภาคการผลิตนี้ต้องรองรับแรงงานจำนวนมากกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยจึงสะสมตัวหลายเรื่อง เช่น ความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ การแข่งขันทรัพยากรการผลิตของชุมชนต้องพึ่งพาทั้งปัจจัยการผลิตและตลาดสินค้าต่างประเทศเป็นปัญหาในวิกฤติเศรษฐกิจ แรงงานกลุ่มนี้ไม่สามารถที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นจากเดิมได้ ปัญหาด้านสุขภาพ ที่เกิดจากการผลิต จะเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญ¹⁰ ที่ไม่ได้ถูกนำมาคิดเป็นต้นทุนส่วนหนึ่งของการผลิต สังคมต้องรับภาระในส่วนนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4) ท่ามกลางโรงงานอุตสาหกรรม ที่เจริญเติบโตอย่างไม่หยุดหยั่งภายใต้ระบบทุนนิยม การคงอยู่ของเกษตรกรรายย่อย สามารถดำรงอยู่ได้ ด้วยภายใต้ทฤษฎีที่ว่า ในท่ามกลางความอับยศอดสู จากปัจจัยภายนอกที่เข้ามากระทำ มนุษย์ดิ้นรนเสมอเพื่อที่จะเอาตัวรอด สอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการตอบสนองความต้องการที่เกิดจากความขาดแคลน (deficiency needs) ในขณะเดียวกัน อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบตลาดและความทันสมัย ทำให้ยากสำหรับเกษตรกร ที่จะดำเนินชีวิตในทุกมิติโดยไม่ต้องพึ่งพาเงินตรา ในขณะที่รัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินและเศรษฐกิจของเกษตรกรได้ เมื่อพิจารณาถึงค่าสมมติฐานการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต กรณีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเกษตรกรตามทฤษฎีของ ศ.ดร.จักรทิพย์ นาถสุภา¹¹ บอกว่าการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนจะเกิดขึ้นเป็น 3 ทาง ทางแรกคือยอมรับว่าเป็นแบบนั้นก็เข้าสู่กระบวนการสังคมแบบนั้นเลย คือ จะเกิดการเปลี่ยนอาชีพเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม อย่างที่สองคือ ไปรับจ้างและทำการเกษตร แต่ขณะเดียวกันก็จะมีอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำสองอาชีพ และปรับตัว คือเอาวิถีชีวิตดั้งเดิมกับวิถีชีวิตใหม่ มาปรับใช้ เพื่อให้ตัวเองอยู่รอด เพราะฉะนั้น การขยายตัวอย่าง

¹⁰ สมบัติ เหล็กกุล.(2556). การผลิตอุตสาหกรรมดอกไม้และผลไม้ประดิษฐ์ของหมู่บ้านไทยกับเศรษฐกิจพึ่งพา. ในวิสาททิพย์ชุมชน กลไกเศรษฐกิจฐานราก.พิมพ์ครั้งที่6. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพลส โปรดักส์ จำกัด.

¹¹ จักรทิพย์ นาถสุภา. (2550) . ทฤษฎีของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองในการศึกษาประวัติชุมชนหมู่บ้านไทย. ใน “แนวคิดเศรษฐกิจ ชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม”. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.

อิสระของอุตสาหกรรมจะเกิดเป็น “เกษตรอัตลักษณ์ของสมุทรปราการ” เป็นลักษณะเฉพาะตัว เป็นภาคเกษตรในชุมชนอุตสาหกรรม นั่นคือ สร้างวัฏจักรเพื่อดำรงอยู่ต่อสู้อย่างยืดหยุ่นและยืดหยุ่น แต่เป็นลักษณะของการต่อสู้ที่ว่า อยู่ในอาณาบริเวณของตนเอง เพราะฉะนั้น จึงกลายเป็นภาคเกษตรอัตลักษณ์

5) ผลสืบเนื่องมาจากคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ¹² และจากข้อเท็จจริงในคำสั่งที่ 26/2560 ทำให้งานฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมภารกิจด้านหนึ่งของกองทุนถูกละเลย เพราะสำนักงานกองทุนต้องเร่งแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่มีความจำเป็นและเร่งด่วนตามคำสั่ง และออกหลักเกณฑ์ชัดเจนเจตนารมณ์ของกฎหมาย เท่ากับรัฐได้เปลี่ยนเจตนารมณ์ดั้งเดิม เปลี่ยนรากของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เอาเจตนารมณ์ของรัฐเข้ามาสวมใส่หัวใจและสมองกองทุน เมื่อสิ้นแล้วซึ่งรากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร องค์การของประชาชนก็กลายสภาพ กลับไปเป็นหน่วยงานราชการดั้งเดิม สรุปก็คือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสภาพการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรก็คือนโยบายของรัฐ

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์การฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร และเพื่อพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยลักษณะแบบผสมผสาน โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบกัน เก็บข้อมูลโดยวิธีเลือกเฉพาะเจาะจงตามวัตถุประสงค์การวิจัย สมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรที่ได้รับการจัดการหนี้แล้วด้วยแบบสอบถาม 179 คน และสัมภาษณ์เชิงลึก 3 คน ประชุมคณะอนุกรรมการจังหวัด 10 คน สนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 7 คน นำข้อมูลที่ได้ทำการสังเคราะห์นำเสนอข้อมูลเชิงเนื้อหา พบว่า 1) สภาพการณ์การฟื้นฟูเกษตรกรของกองทุนฟื้นฟู

¹² คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ. (2560). เรื่องการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของ กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร. ที่ 26/2560, 18 พฤษภาคม .

และพัฒนาเกษตรกรรมไม่ประสบผลสำเร็จ รัฐยังไม่มีนโยบายที่เป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกร 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คือ นโยบายของรัฐและการบริหารงานของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ล้มเหลว 3) รูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นข้อค้นพบจากการวิจัย คือ รูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกร แบบพลวัต ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ **ปัจจัยภายใน** ได้แก่ นโยบายทางการเมือง วัฒนธรรมองค์กร โครงสร้างทางสังคม แนวคิดการฟื้นฟู และ**ปัจจัยภายนอก** ได้แก่ ปัจจัยการผลิต ปัจจัยนโยบายแห่งรัฐ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยองค์ความรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบ ที่ส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยภายในที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ประกอบสร้างเป็นรูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรเชิงระบบที่หลากหลายองค์ความรู้

ความต้องการของเกษตรกรที่เกิดจากความขาดแคลนปัจจัยการผลิตและการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำเกษตรกรรมที่เหมาะสมนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเกษตรกร ที่มีผลผลิตเป็นเกษตรกรผู้ทรงความรู้ ซึ่งจะส่งผลสะท้อนกลับไปสู่ระบบของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผ่านการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยใช้

ผู้วิจัยได้สร้างข้อสรุปภาพรวมผลที่ได้จากการวิจัย นำเสนอเป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 คน หมายถึงส่วนที่เกี่ยวข้องทุกส่วน พนักงานมีความสามารถไม่เพียงพอ ต่อตำแหน่งหน้าที่ ความรู้ความสามารถไม่ตรงตามภารกิจ การจัดบุคลากรและการสั่งการของสำนักงานเป็นอุปสรรคขัดขวางภารกิจงานของกองทุน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารไม่เท่ากัน มีช่องว่างระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้แทน ผู้บริหาร และผู้มีอำนาจไม่มีหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดี (good governance) สร้างระบบอุปถัมภ์ในองค์กร มีผลประโยชน์ทับซ้อน เปลี่ยนเจตนารมณ์ดั้งเดิม เปลี่ยนรากของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เอาเจตนารมณ์ของรัฐเข้ามาสวมใส่หัวใจและสมองกองทุน องค์กรของประชาชนก็กลายสภาพกลับไปเป็นหน่วยงานราชการดั้งเดิม

ต้องมีการพัฒนาคนทั้งวิธีคิดและวิธีการถือปฏิบัติ จัดฝึกอบรมเพื่อให้แนวคิดในการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

1.2 เงิน การจัดสรรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอต่อการบริการเกษตรกรสมาชิก งบประมาณที่ใช้บริการเกษตรกรสมาชิกหรือผู้รับบริการไร้ประสิทธิภาพ ใช้งบประมาณมากแต่ได้ผลงานน้อยไม่เข้าเป้า อำนาจการตัดสินใจในส่วนกลาง ขาดกลไกการทำงานทั้งส่วนกลางและภาคสนาม ขาดกรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์บ่งชี้ทิศทางการทำงาน ต้องสร้างพัฒนาระบบ กลไกมาตรฐานรองรับกระบวนการทั้งระบบ อย่างบูรณาการและครบวงจร

1.3 งาน ไม่มีระบบการบริหารงานและบริหารองค์กรที่ดี เปลี่ยนผู้บริหารบ่อย ถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง ขาดการวางแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ไม่สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามแผน การฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรไม่สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกร มีความขัดแย้งภายในกันเองและขัดแย้งกับองค์กรภายนอก ความสัมพันธ์ขององค์กรส่วนกลางและส่วนภูมิภาคไม่ได้รับการยอมรับ ไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ต้องปรับโครงสร้างสำนักงานกองทุน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม กระจายอำนาจรวมทั้งกระจายคนกระจายงานจากส่วนกลางลงจังหวัด ต้องพัฒนาระบบบริหารจัดการองค์กร เสริมสร้างความสามารถทุนมนุษย์ สร้างสภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ ภาพลักษณ์และสร้างวัฒนธรรมองค์กร

1.4 จากการศึกษาวิจัย ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย และได้รูปแบบการฟื้นฟูเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดสมุทรปราการ เกษตรกรสมาชิกของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ต้องเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟู ตามที่กฎหมายกำหนด สามารถนำความองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย นำไปฟื้นฟูเกษตรกร ก่อให้เกิดความเจริญทั้งทางด้านวิธีคิด วิธีปฏิบัติการ แก้ปัญหา เศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าและมีความสุข พัฒนาตนเองได้ตามวัตถุประสงค์ของกองทุน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะเกษตรกรสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แต่หน่วยงานต่างๆของรัฐ มูลนิธิหรือองค์กรเอกชน ก็มีบทบาทสำคัญ

ในการดำเนินการช่วยเหลือเกษตรกร ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพของภาคเกษตรให้เป็นฐานรากที่มั่นคงของระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทย

2.2 การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการดำเนินงาน อันจะนำไปสู่การเกิดกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D)

บรรณานุกรม

- คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ. (2560). **เรื่องการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร.** ที่ 26/2560, 18 พฤษภาคม.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2550). **ทฤษฎีของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองในการศึกษาประวัติชุมชนหมู่บ้านไทย.** ใน “แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม”. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2556). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 6).** กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ปฐมทัตน์ บรรณเลิศ. (2557). **ทฤษฎีพึ่งพา. เอกสารการสอนวิชาบริหารการพัฒนา.** สำนักวิจัย บริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2531). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์.** กรุงเทพฯ : แมส พับลิชชิ่ง จำกัด .
- พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542** แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544. (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 118 ตอนที่ 105 ก. วันที่ 12 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2544) .
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2565).** (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 133 ตอนที่ 115 ก. วันที่ 29 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2559) .

สมบัติ เหล็กกุล. (2556). การผลิตอุตสาหกรรมดอกไม้และผลไม้ประติษฐ์ของหมู่บ้านไทยกับ เศรษฐกิจพึ่งพา, ใน วิสาทกิจชุมชน กลไกเศรษฐกิจฐานราก (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : เอดิสันเพลส โปรดักส์ จำกัด.

สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมสาขาจังหวัดสมุทรปราการ. (2558). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี. ใน “การประชุมคณะอนุกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมจังหวัดสมุทรปราการ”. ครั้งที่ 1 วันที่ 28 มีนาคม 2558, ห้องประชุม 3 ศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ. เมืองสมุทรปราการ.

Karl Marx. (1981). ใน **Capital : Volume III (Pelican Books)**, 255.

ปรีศนา นกขมิ้น (ผู้ให้สัมภาษณ์). ทศพล วิชัยดิษฐ์ (สัมภาษณ์). ที่กลุ่มคลองสวนพัฒนาเกษตรกรรม บ้านตะวันใหม่ ต.คลองสวน อ.บางบ่อ จ.สมุทรปราการ. เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2561.